

A BÍRÓSÁG ÍTÉLETE (második tanács)

2010. június 10.*

A C-395/08. és C-396/08. sz. egyesített ügyekben,

az EK 234. cikk alapján benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelmek tárgyában, amelyeket a Corte d'appello di Roma (Olaszország) a Bírósághoz 2008. szeptember 12-én érkezett, 2008. április 11-i határozatával terjesztett elő az előtte

az **Istituto nazionale della previdenza sociale (INPS)**

és

Tiziana Bruno,

Massimo Pettini (C-395/08)

között,

valamint

az **Istituto nazionale della previdenza sociale (INPS)**

* Az eljárás nyelve: olasz.

és

Daniela Lotti,

Clara Matteucci (C-396/08)

között folyamatban lévő eljárásban,

A BÍRÓSÁG (második tanács),

tagjai: J. N. Cunha Rodrigues tanácselnök, P. Lindh (előadó), A. Rosas, A. Ó Caoimh és A. Arabadjiev bírák,

főtanácsnok: E. Sharpston,
hivatalvezető: R. Şereş tanácsos,

tekintettel az írásbeli szakaszra és a 2009. október 29-i tárgyalásra,

figyelembe véve a következők által előterjesztett észrevételeket:

- az Istituto nazionale della previdenza sociale (INPS) képviselőjében A. Sgroi avvocato,

- T. Bruno és M. Pettini, valamint D. Lotti és C. Matteucci képviselőiben R. Carlino avvocato,

- az olasz kormány képviselőiben I. Bruni, meghatalmazotti minőségben, segítője: M. Russo avvocato dello Stato,

- az Európai Közösségek Bizottsága képviselőiben C. Cattabriga és M. van Beek, meghatalmazotti minőségben,

a főtanácsnok indítványának a 2010. január 21-i tárgyaláson történt meghallgatását követően,

meghozta a következő

Ítéletet

- 1 Az előzetes döntéshozatal iránti kérelmek az UNICE, a CEEP és az ESZSZ által a rész-munkaidős foglalkoztatásról kötött keretmegállapodásról szóló, 1997. december 15-i 97/81/EK tanácsi irányelv (HL 1998. L 14., 9. o.; magyar nyelvű különkiadás 5. fejezet, 3. kötet, 267. o.) értelmezésére vonatkoznak.

- 2 E kérelmeket az Istituto nazionale della previdenza sociale (a továbbiakban: INPS) és T. Bruno és M. Pettini között, valamint az INPS és D. Lotti és C. Matteucci között fennálló jogviták keretében terjesztették elő, amelyek tárgya a megszerzett szolgálati időnek az öregségi nyugdíjra való jogosultság szempontjából történő meghatározása.

Jogi háttér

Az uniós jog

- 3 A 97/81 irányelv 1. cikke pontosítja, hogy ezen irányelv célja a részmunkaidős foglalkoztatásra vonatkozó, ugyanezen irányelv mellékletében szereplő keretmegállapodás (a továbbiakban: keretmegállapodás) végrehajtása, amely megállapodást 1997. június 6-án az általános iparági szervezetek, nevezetesen az Európai Munkáltatók és Gyár-
iparosok Szervezeteinek Szövetsége (UNICE), az Európai Szakszervezeti Szövetség (ESZSZ) és az Állami és Közszolgáltatási Vállalatok Európai Központja (CEEP) kötötték.

- 4 A 97/81 irányelv (3) preambulumbekzdésének szövege az alábbi:

„mivel a munkavállalók alapvető szociális jogairól szóló közösségi charta 7. pontja többek között arról rendelkezik, hogy »a belső piac megvalósításának a munkavállalók élet- és munkafeltételeinek javításához kell vezetnie az Európai Közösségben. Ez a folyamat ezen feltételek közelítéséből ered, miközben a fejlődést fenntartják, különös tekintettel [...] a határozatlan idejű szerződések kivételével a foglalkoztatás olyan formáira, mint a határozott idejű munkaszerződések, a részmunkaidős foglalkoztatás, a munkaerő-kölcsönzés és az idénymunka«”.

- 5 Az említett irányelv (5) preambulumbekzdésének megfogalmazása az alábbi:

„mivel az Essenben ülésező Európai Tanácson hangsúlyozták annak szükségességét, hogy intézkedéseket hozzanak a férfiak és a nők foglalkoztatásának, valamint egyenlő lehetőségeinek [helyes fordítása: esélyegyenlőségnek] támogatása érdekében, és intézkedésekre szólítottak fel a gazdasági növekedés foglalkoztatáshatékonyágának növelése céljából – különösen rugalmasabb munkaszervezés útján – oly módon, hogy az kielégítse mind a munkavállalók kívánságait, mind pedig a verseny követelményeit”.

- 6 Ugyanezen 97/81 irányelv (23) preambulumbekzdése így rendelkezik:

„mivel a munkavállalók alapvető szociális jogairól szóló közösségi charta elismeri a küzdelem fontosságát a megkülönböztetés minden formája, különösen a nemen, a bőrszínen, a faji származáson, a véleményen és világnézetben alapuló megkülönböztetés ellen”.

- 7 A keretmegállapodás preambulumának első két bekezdése így szól:

„Ez a keretmegállapodás az átfogó európai foglalkoztatási stratégiához történő hozzájárulás. Az utóbbi években a részmunkaidős foglalkoztatásnak fontos hatása volt a foglalkoztatásra. Ezért az e megállapodásban részt vevő felek külön figyelmet szenteltek az ilyen foglalkoztatási formáknak. A felek szándéka az, hogy fontolóra vegyék az olyan hasonló megállapodások szükségességét, amelyek a rugalmas munkavégzés egyéb formáira vonatkoznak.

Felismerve a tagállami viszonyok sokféleségét, és tudomásul véve azt, hogy a részmunkaidős foglalkoztatás bizonyos ágazatok és tevékenységek jellemzője, ez a megállapodás általános elveket és minimumkövetelményeket határoz meg a részmunkaidős foglalkoztatás tekintetében. A megállapodás a szociális partnerek az iránti hajlandóságát mutatja, hogy egy általános keretet hozzanak létre a részmunkaidőben foglalkoztatott munkavállalók elleni megkülönböztetés kiküszöbölése céljából, és azért, hogy elősegítsék a részmunkaidős foglalkoztatás fejlődését olyan alapon, amely mind a munkaadók, mind a munkavállalók számára elfogadható.”

- 8 A keretmegállapodásnak az alapügyek szempontjából releváns rendelkezései a következők:

„Általános szempontok

[...]

- (5) mivel az ebben a megállapodásban részt vevő felek lényegesnek tartják azokat az intézkedéseket, amelyek elősegíthetik a férfiak és a nők részmunkaidős foglalkoztatását, tekintettel a nyugdíjba vonulás előkészítésére, a szakmai és a családi élet összehangolására, továbbá a továbbtanulásra vagy szakképzésre készségeik és előmeneteli lehetőségeik fejlesztése érdekében, a munkáltatók és a munkavállalók kölcsönös előnyére, és olyan módon, amely elősegítheti a vállalkozások fejlődését is;

[...]

1. szakasz: Cél

E keretmegállapodás célja:

- a) a részmunkaidőben foglalkoztatottak megkülönböztetésének kiküszöbölése és a részmunkaidős munka minőségének javítása;

- b) részmunkaidős foglalkoztatás fejlődésének elősegítése önkéntes alapon, és hozzájárulás a munkaidő rugalmas megszervezéséhez olyan módon, amely figyelembe veszi a munkaadók és a munkavállalók igényeit.

[...]

3. szakasz: Meghatározások

E megállapodás alkalmazásában:

- 1) Részmunkaidőben foglalkoztatott munkavállaló: olyan munkavállaló, akinek a heti vagy a foglalkoztatási idő éves átlagában számított munkaideje kevesebb, mint a vele összehasonlítható, teljes munkaidőben foglalkoztatott munkavállaló munkaideje;

- 2) Összehasonlítható, teljes munkaidőben foglalkoztatott munkavállaló: olyan teljes munkaidőben foglalkoztatott munkavállaló, aki ugyanannál a vállalkozásnál dolgozik, ugyanolyan munkaszerződéssel vagy munkavisztonnyal rendelkezik, és aki ugyanolyan vagy hasonló munkát/tevékenységet végez, figyelembe véve az egyéb olyan szempontokat is, mint a vállalkozásnál eltöltött idő és a szakmai/gyakorlati ismeretek.

Ahol nincs összehasonlítható, teljes munkaidőben foglalkoztatott munkavállaló, ott az összehasonlítást az irányadó kollektív szerződésre, vagy ennek hiányában a nemzeti törvényekre, kollektív megállapodásokra vagy a gyakorlatra történő hivatkozással végzik.

4. szakasz: A megkülönböztetés tilalmának elve

- (1) A foglalkoztatási feltételek szempontjából a részmunkaidőben foglalkoztatottak nem részesülhetnek kedvezőtlenebb bánásmódban, mint a velük összehasonlítható, teljes munkaidőben foglalkoztatottak, csupán azért, mert részmunkaidőben dolgoznak, kivéve ha az eltérő bánásmód objektív alapon igazolható.
- (2) Adott esetben az időarányosság elvét (*pro rata temporis*) kell alkalmazni.
- (3) E szakasz végrehajtásra történő előkészítését [helyesen: E szakasz alkalmazásának részletes szabályait] a tagállamok és/vagy a szociális partnerek az európai jog, a nemzeti jogszabályok, a kollektív megállapodások és a gyakorlat figyelembevételével határozzák meg.

- (4) Ha ezt objektív okok igazolják, akkor a nemzeti joggal, kollektív szerződésekkel vagy gyakorlattal összhangban, a szociális partnerekkel folytatott tanácskozást követően a tagállamok és/vagy a szociális partnerek adott esetben egy vállalkozásnál eltöltött időtől, a munkaidőtől vagy kereseti feltételektől tehetnek függővé bizonyos foglalkoztatási feltételeket. A részmunkaidőben foglalkoztatott munkavállalók különleges foglalkoztatási feltételekhez való hozzájutását időszakonként felül kell vizsgálni, tekintettel a 4. szakasz 1. bekezdésében meghatározott megkülönböztetés tilalmának elvére.

5. szakasz: A részmunkaidős foglalkoztatás lehetőségei

- (1) A megállapodás 1. szakaszának, valamint a részmunkaidős és a teljes munkaidős foglalkoztatás [helyesen a részmunkaidőben és a teljes munkaidőben foglalkoztatott munkavállalók] közötti megkülönböztetés tilalmának elvével összefüggésben:
- a) nemzeti jogszabályokkal vagy gyakorlattal összhangban a szociális partnerekkel folytatott tanácskozást követően a tagállamoknak meg kell határozniuk és felül kell vizsgálniuk azokat a jogi vagy közigazgatási természetű akadályokat, amelyek korlátozhatják a részmunkaidős foglalkoztatás lehetőségeit, és – ahol ez megfelelő – fel kell ezeket számolni;
 - b) a szociális partnerek saját hatáskörükben és a kollektív megállapodásokban rögzített eljárást követve meghatározzák és felülvizsgálják azokat az akadályokat, amelyek korlátozhatják a részmunkaidős foglalkoztatás lehetőségeit, és – ahol ez megfelelő – fel kell ezeket számolni.

[...]”

A nemzeti jog

A 61/2000 törvényerejű rendelet

- 9) A 97/81 irányelvet az UNICE, a CEEP és az ESZSZ által a részmunkaidős foglalkoztatásról kötött keretmegállapodásról szóló 97/81/EK tanácsi irányelv végrehajtásáról szóló, 2000. február 25-i 61. sz. törvényerejű rendelet (a GURI 2000. március 20-i 66. száma) ültette át az olasz jogrendbe. E törvényerejű rendelet az alapügyek tényállása tekintetében alkalmazandó változatának (a továbbiakban: 61/2000 törvényerejű rendelet) 1. cikke az alábbi fogalommeghatározásokat tartalmazza:

- „a) teljes munkaidő: a 2003. április 8-i 66. sz. törvényerejű rendelet 3. cikkének (1) bekezdése által szabályozott rendes munkaidő vagy adott esetben a vonatkozó kollektív szerződések által meghatározott, a rendes munkaidőnél rövidebb munkaidő;
- b) részmunkaidő: a munkavállaló által teljesítendő, egyedi szerződésben meghatározott munkaidő, amely rövidebb, mint az a) pontban említett munkaidő;
- c) horizontális típusú részmunkaidős munkaszerződés: olyan szerződés, amelyben a munkaidő teljes munkaidőhöz képest történő csökkentése a rendes napi munkaidő függvényében kerül meghatározásra;

- d) vertikális típusú részmunkaidős munkaszerződés: olyan szerződés, amely meghatározza, hogy a munkát teljes munkaidőben, de korlátozott módon, a hét, a hónap vagy az év előre meghatározott időszakában kell végezni;

- d-bis) vegyes típusú részmunkaidős munkaszerződés: a fenti c) és d) pont szerinti két módozatot kombináló szerződés;

- e) túlmunka: a felek között a 2. cikk (2) bekezdése szerinti megállapodás tárgyát képező munkaidőn és a teljes munkaidőn belül végzett szolgáltatásoknak megfelelő munka”.

10 A 61/2000 törvényerejű rendelet 9. cikke (1) és (4) bekezdésének szövege az alábbi:

„(1) A részmunkaidőben foglalkoztatott munkavállalók után fizetendő társadalombiztosítási járulékok kiszámításának alapjául figyelembe veendő minimális órabért úgy kell meghatározni, hogy a hét során rendes munkaidőben ledolgozott munkanapok számát meg kell szorozni a módosításokkal az 1983. november 11-i 638. sz. törvényé alakított, 1983. szeptember 12-i 463. sz. törvényerejű rendelet 7. cikke értelmében biztosított minimális napi illetménnyel, és az így kapott összeget el kell osztani a hét során a teljes munkaidőben foglalkoztatottakra vonatkozó nemzeti ágazati kollektív szerződés által meghatározott rendes munkaidőben ledolgozott órák számával.

[...]

(4) Teljes munkaidős munkaszerződés részmunkaidős munkaszerződéssé való átalakítása esetén, és fordítva, az öregségi nyugdíj összegének kiszámítása céljából be kell számítani a teljes munkaidős időszakokra vonatkozó szolgálati idő egészét, valamint, a ténylegesen ledolgozott órákkal arányosan, a részmunkaidős időszakokra vonatkozó szolgálati időt”.

Az 1983. szeptember 12-i 463. sz. törvényrendelet

- 11 Az 1983. november 11-i 638. sz. törvénnyel módosított, a társadalombiztosítási és egészségügyi tárgyú, valamint az állami kiadások ellenőrzése érdekében hozott sürgősségi intézkedésekről, a közigazgatás különböző ágazataira alkalmazandó, egyes határidők meghosszabbítására vonatkozó rendelkezésekről szóló, 1983. szeptember 12-i 463. sz. törvényrendelet (a GURI 1983. szeptember 12-i 250. száma) 7. cikke ekként rendelkezik:

„(1) Az 1983-at követő minden naptári évben az INPS által fizetendő öregségi nyugdíj kiszámítása céljából a munkavállaló javára a naptári év során jóváírandó heti járulékok száma azonos az ugyanezen év azon heteinek számával, melyek után bért fizettek, vagy amelyeket [a fizetett időszakként elismert időszakokat szabályozó] rendelkezések értelmében ekként ismernek el, feltéve hogy az ilyen hetek után a munkavállalók nyugdíjalapja által kifizetett, esedékes, vagy ekként jóváírt, a vonatkozó év január 1-jén a legkisebb havi nyugdíj 30%-ánál nem kisebb díjazás kerül kifizetésre. Az 1984. január 1-jei teljesítési időszaktól kezdődő hatállyal a napi bér alsó határa – beleértve az átlagos szerződéses bér napi minimumát – a társadalombiztosítással és a szociális támogatásokkal kapcsolatos valamennyi járulék vonatkozásában nem lehet kisebb, mint a munkavállalók nyugdíjalapja által kifizetett, a vonatkozó év január 1-jén legkisebb havi öregségi nyugdíj 7,5%-a.

(2) Ellenkező esetben a heti járulékok számát úgy kell jóváírni, hogy azonos legyen azzal a – felfelé kerekített – hányadossal, amelyet a naptári év során számára kifizetett, esedékes vagy ekként jóváírt összes díjazásnak az előző bekezdésben említett díjazással való elosztása eredményez. A biztosítási időszak sérelme nélkül, a fenti módon meghatározott járulékokat egy olyan időszakhoz kell rendelni, amely ugyanannyi, jóváírást eredményező fizetett hetet tartalmaz, mint az adott évben utolsó, munkavégzéssel töltött vagy akként jóváírt héttől számítva fizetett járulékot.

(3) A fenti bekezdések rendelkezéseit kell alkalmazni az 1983. december 31. utáni időszakokra az öregségi nyugdíjtól eltérő olyan ellátásokra való jogosultság vonatkozásában, amelyekre nézve az INPS-t terhelő fizetési kötelezettség áll fenn.

(4) A nyugdíjazás évében a munkavállaló számára jóváírandó, az év első napja és a nyugdíjba vonulás napja közötti időszakra vonatkozó heti járulékok számát úgy kell meghatározni, hogy a fenti bekezdések rendelkezéseit csak az adott időszak azon heteire kell alkalmazni, amelyeket ténylegesen ledolgoztak, vagy amelyek jóváírást eredményeztek. Ugyanezt a kritériumot kell alkalmazni más társadalombiztosítási és szociális ellátásokra.

(5) A jelen cikk (1), (2), (3) és (4) pontjában foglalt rendelkezések nem alkalmazandók az olyan munkavállalókra, akik háztartási alkalmazotti szolgáltatást és családsegítő szolgáltatást nyújtanak, továbbá a mezőgazdasági munkásokra, a gyakornokokra és a katonai szolgálattal töltött vagy azzal egyenértékűnek elismert időszakokra. [...]"

Az alapeljárás és az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések

- 12 Az alapeljárás alperesei az Alitalia légitársaság kabinszemélyzetének tagjai. Ezen alkalmazottak részmunkaidőben dolgoznak, úgynevezett „vertikális-ciklikus részmunkaidő” szerinti munkarendben. A munkaszervezés egy olyan módjáról van szó, amikor az alkalmazott az évnek csupán bizonyos heteiben vagy hónapjaiban dolgozik, teljes vagy csökkentett munkaidőben. E felek úgy vélik, hogy a kabinszemélyzet munkájának jellegéből adódóan a vertikális-ciklikus részmunkaidő a részmunkaidőben történő munkavégzésnek a kollektív szerződésükben foglalt egyetlen lehetséges módja.
- 13 Ezen alkalmazottak felróják az INPS-nek, hogy a nyugdíj jogosultság megszerzése szempontjából beszámítandó járulékfizetési időszak címén csupán a ténylegesen munkával töltött időszakokat veszi tekintetbe, ugyanakkor kizárja azon, nem munkavégzéssel töltött időszakokat, amelyek az összehasonlítható, teljes munkaidőben foglalkoztatott alkalmazottakhoz képest történő munkaidő-csökkentésüknek felelnek meg. E személyek tehát kereseteket indítottak a Tribunale di Roma előtt a járulékfizetési időszakok egyéni, az INPS által részükre megküldött, elszámolásának vitatása céljából. E keresetekben az alkalmazottak lényegében azt állítják, hogy a nem munkával töltött időszakok kizárása eltérő bánásmódot eredményez a vertikális-ciklikus tí-

pusú részmunkaidős munkavállalók, és azok között, akik az úgynevezett horizontális munkarendet választották, mivel ez utóbbiak helyzete azonos alkalmazási időtartam tekintetében kedvezőbb. Miután e bíróság helyt adott az említett kereseteknek, az INPS fellebbezést nyújtott be a Corte d'appello di Roma előtt. A fellebbezési eljárás alátámasztásául az INPS lényegében arra hivatkozik, hogy a nyugdíjellátások számítása tekintetében releváns járulékfizetési időszakok azon időszakok, amelyek folyamán az alapeljárás alperesei ténylegesen dolgoztak, és amely tekintetében jövedelem, illetve járulék került kifizetésre, mivel e számítást időarányosan (*pro rata temporis*) kell végezni.

- 14 E körülmények között a Corte d'appello di Roma úgy határozott, hogy az eljárást felfüggeszti, és előzetes döntéshozatal céljából a következő, a két alapügy esetében azonos módon megfogalmazott kérdéseket terjeszti a Bíróság elé:

- „1) Megfelel-e a [97/81] irányelvnek és különösen [a mellékletét képező keretmegállapodás] a megkülönböztetés tilalmának elvről szóló 4. szakasz[á]-nak azon olasz szabályozás [a[z 1983. november 11-i] 638/83. sz. törvény 7. cikkének (1) bekezdése), amelynek eredményeképpen a vertikális részmunkaidő keretében nem munkavégzéssel töltött időszakokat nem kell a nyugdíjjogosultság megszerzése tekintetében járulékfizetési időként figyelembe venni?
- 2) A fent hivatkozott nemzeti szabályozás megfelel-e a [97/81] irányelvnek, és különösen [a mellékletét képező keretmegállapodás] 1. szakasz[á]nak, amely akként rendelkezik, hogy a nemzeti jogszabálynak elő kell segítenie a részmunkaidős foglalkoztatás fejlődését; [a fent hivatkozott keretmegállapodás] 4. szakaszának; valamint 5. szakaszának, amely előírja a tagállamok számára azon jogi természetű akadályok kiküszöbölését, amelyek korlátozhatják a részmunkaidős foglalkoztatás lehetőségeit, mivel vitathatatlan, hogy a nem munkavégzéssel töltött hetek nyugdíj szempontjából történő beszámításának elmaradása jelentős mértékben visszatartja a vertikális típusú részmunkaidő választásától?

- 3) A [fent hivatkozott keretmegállapodás] megkülönböztetés tilalmának elvéről szóló 4. szakasz[a] kiterjeszthető-e a részmunkaidős szerződések egyes típusainak körére, tekintettel arra, hogy a nemzeti szabályozás alapján, horizontális részmunkaidő esetén, a vertikális részmunkaidőtől eltérően, a naptári évben ledolgozott és fizetett órák azonos száma mellett, figyelembe kell venni a naptári év minden hetét?”
- 15 A Bíróság elnöke 2008. december 3-i végzésével az írásbeli és a szóbeli szakasz lefolytatása, valamint az ítélethozatal céljából egyesítette a C-395/08. és C-396/08. sz. ügyeket.

Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésekről

Az elfogadhatóságról

- 16 Az INPS úgy véli, hogy az előzetes döntéshozatal iránti kérelmek elfogadhatatlanok, mivel az alapügy tényállása nem tartozik sem a keretmegállapodás tárgyi, sem pedig időbeli hatálya alá.
- 17 Az Európai Közösségek Bizottsága arra hivatkozik, hogy az előzetes döntéshozatalra utaló határozatok nem tartalmaznak pontos információkat az alapeljárás eredetének ténybeli és jogi helyzetére vonatkozóan, következésképpen kételyeit fejezi ki ezen kérelmek elfogadhatósága tekintetében.

- 18 Mindenekelőtt emlékeztetni kell arra, hogy az EUMSZ 267. cikkben említett eljárás keretében kizárólag az ügyben eljáró és határozathozatalra hivatott nemzeti bíróság hatáskörébe tartozik annak megítélése, hogy – tekintettel az ügy különleges jellemzőire – ítélete meghozatalához szükségesnek tartja-e az előzetes döntéshozatalt, és a Bíróságnak feltett kérdései relevánsak-e. Következésképpen, amennyiben a feltett kérdések az uniós jog értelmezésére vonatkoznak, a Bíróság – főszabály szerint – köteles határozatot hozni (lásd többek között a C-119/05. sz. Lucchini-ügyben 2007. július 18-án hozott ítélet [EBHT 2007., I-6199. o.] 43. pontját és a C-414/07. sz. Magoora-ügyben hozott ítélet [EBHT 2008., I-10921. o.] 22. pontját).
- 19 Az állandó ítélkezési gyakorlat értelmében a nemzeti bíróság által, a saját felelősségére meghatározott jogszabályi és ténybeli háttér alapján – amelynek helyállóságát a Bíróság nem vizsgálhatja – az uniós jog értelmezésére vonatkozóan előterjesztett kérdések releváns voltát vélelmezni kell. A Bíróság csak akkor utasíthatja el a nemzeti bíróság által előzetes döntéshozatal iránt előterjesztett kérelmet, ha az uniós jog kért értelmezése nyilvánvalóan semmilyen összefüggésben nincs az alapügy tényállásával vagy tárgyával, ha a probléma hipotetikus jellegű, vagy ha nem állnak a Bíróság rendelkezésére azok a ténybeli vagy jogi elemek, amelyek szükségesek ahhoz, hogy az elé terjesztett kérdésekre hasznos választ adhasson (ebben az értelemben lásd a C-222/05–C-225/05. sz., Van der Weerd és társai egyesített ügyekben 2007. június 7-én hozott ítélet [EBHT 2007., I-4233. o.] 22. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).
- 20 A jelen ügyben az alapeljárások tárgya az, hogy az öregségi nyugdíjra való jogosultsághoz előírt szolgálati idő kiszámításának módja esetlegesen hátrányosan megkülönbözteti az egy bizonyos típusú részmunkaidőt, a jelen esetben a vertikális-ciklikus részmunkaidőt választó munkavállalókat. A kérdést előterjesztő bíróság azt kívánja megtudni, hogy ezen számítási módok összeegyeztethetők-e a 97/81 irányelvvel. Az előzetes döntéshozatalra utaló határozataiban e bíróság kifejtette azon okokat, amelyeknél fogva úgy véli, hogy a Bíróság elé terjesztett kérdések relevánsak és hasznosak az előtte folyamatban lévő jogviták megoldása szempontjából. Noha e határozatok nem mutatják be kimerítő jelleggel az alkalmazandó nemzeti szabályozás vonatkozó rendelkezéseit, kellően pontosak ahhoz, hogy lehetővé tegyék a Bíróság számára, hogy hasznos választ adjon az elé terjesztett kérdésekre. Azt a kérdést, hogy az említett irányelv és a keretmegállapodás alkalmazandó-e az alapügyekben, az előzetes

döntéshozatalra előterjesztett kérdések érdemi elemzésének szakaszában képezik majd vizsgálat tárgyát.

- 21 Következésképpen az előzetes döntéshozatal iránti kérelmeket elfogadhatóknak kell nyilvánítani.

Az ügy érdeméről

- 22 A kérdést előterjesztő bíróság három kérdésével lényegében arra keresi a választ, hogy a keretmegállapodás 1., 4. és 5. szakaszával ellentétes-e az alapügy tárgyát képezőhöz hasonló nemzeti szabályozás, amennyiben az a vertikális-ciklikus részmunkaidőben foglalkoztatott munkavállalók esetében kizárja a nem munkavégzéssel töltött időszakokat az öregségi nyugdíjra való jogosultság megszerzéséhez előírt szolgálati idő számítása során, míg a horizontális részmunkaidőben dolgozókra és a tevékenységüket teljes munkaidőben gyakorlóokra e szabály nem vonatkozik.
- 23 Előjáróban azt kell meghatározni, hogy az alapeljárások tárgyát képezőhöz hasonló helyzetek a 97/81 irányelv és a keretmegállapodás tárgyi és időbeli hatálya alá tartoznak-e, és ha igen, milyen mértékben.

A keretmegállapodás hatályáról

– A tárgyi hatályról

- ²⁴ A 97/81 irányelv és a keretmegállapodás célja egyrészt a részmunkaidős foglalkoztatás elősegítése, másrészt a részmunkaidőben és a teljes munkaidőben foglalkoztatott munkavállalók közötti hátrányos megkülönböztetés kiküszöbölése (lásd a C-55/07. és C-56/07. sz., Michaeler és társai egyesített ügyekben 2008. április 24-én hozott ítélet [EBHT 2008., I-3135. o.] 21. pontja).
- ²⁵ A részmunkaidőben és a teljes munkaidőben foglalkoztatott munkavállalók közötti hátrányos megkülönböztetés kiküszöbölésére irányuló célnak megfelelően a keretmegállapodás 4. szakasza a foglalkoztatási feltételek vonatkozásában tiltja, hogy a részmunkaidőben foglalkoztatottak kedvezőtlenebb bánásmódban részesüljenek, mint a velük összehasonlítható, teljes munkaidőben foglalkoztatottak, csupán azért, mert részmunkaidőben dolgoznak, kivéve ha az eltérő bánásmód objektív alapon igazolható.
- ²⁶ Azt kell meghatározni tehát, hogy az Alitalia kabinszemélyzete tagjainak nyugdíjjogosultsága tekintetében irányadó rendelkezések az említett 4. szakasz szerinti foglalkoztatási feltételeknek minősülnek-e.
- ²⁷ E vonatkozásban meg kell állapítani, hogy az Európai Unió Tanácsa a keretmegállapodás végrehajtását célzó 97/81 irányelv elfogadásakor az Európai Közösséget létrehozó szerződéshez csatolt, a szociálpolitikáról szóló 14. jegyzőkönyvhöz csatolt, Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királysága kivételével az Európai Közösségek tagállamai között létrejött, szociálpolitikáról szóló megállapodásból (HL 1992. C 191., 91. o., a továbbiakban: szociálpolitikáról szóló megállapodás), főként pedig annak 4. cikke

(2) bekezdéséből indult ki, amelynek értelmében az Európai Unió szintjén megkötött megállapodások végrehajtására a 2. cikkének hatálya alá tartozó tárgykörökben kerül sor. A szociálpolitikáról szóló megállapodás e rendelkezéseit az EK 139. cikk (2) bekezdése, illetve az EK 137. cikk vette át.

- 28 Az ekként érintett tárgykörök között szerepelnek a szociálpolitikáról szóló megállapodás 2. cikke (1) bekezdésének első francia bekezdésében a „munkakörülmények”, amely rendelkezést átvette a nizzai szerződéssel módosított EK 137. cikk (1) bekezdés b) pontja. Meg kell állapítani, hogy a szociálpolitikáról szóló megállapodás e rendelkezésének, valamint a keretmegállapodás 4. szakaszának a szövege nem teszi lehetővé önmagában annak eldöntését, hogy az e két rendelkezéssel érintett munkakörülmények, illetve foglalkoztatási feltételek magukban foglalják-e az olyan tényezőhöz kapcsolódó feltételeket, mint amilyen az alapügy tárgyát képező díjazás és nyugdíj. Ennélfogva e rendelkezések értelmezéséhez az állandó ítélkezési gyakorlatnak megfelelően figyelembe kell venni azon szabályozás szöveggörnyezetét és céljait, amelynek ez a szakasz részét képezi (analógia útján lásd a C-268/06. sz. Impact-ügyben 2008. április 15-én hozott ítélet [EBHT 2008., I-2483. o.] 110. pontját).
- 29 E tekintetben a keretmegállapodás 1. szakaszának a) pontjából az következik, hogy ugyanezen megállapodás egyik célja „a részmunkaidőben foglalkoztatottak megkülönböztetésének kiküszöbölése és a részmunkaidős munka minőségének javítása”. A keretmegállapodás preambulumának második bekezdése ugyancsak kimondja, hogy „a megállapodás a szociális partnerek az iránti hajlandóságát mutatja, hogy egy általános keretet hozzanak létre a részmunkaidőben foglalkoztatott munkavállalók elleni megkülönböztetés kiküszöbölése céljából, és azért, hogy elősegítsék a részmunkaidős foglalkoztatás fejlődését olyan alapon, amely mind a munkaadók, mind a munkavállalók számára elfogadható”, amely célt a 97/81 irányelv (11) preambulumbekzdése ugyancsak kiemeli.
- 30 A keretmegállapodás, különösen annak 4. szakasza olyan célt követ tehát, amely a szociálpolitikáról szóló megállapodás 1. cikkében szereplő alapvető célok közé tartozik, és amelyet az EK 136. cikk első bekezdése, valamint az EUMSZ preambulumának harmadik bekezdése, illetve az Európai Tanács 1989. december 9-én Strasbourgban

megtartott ülésén elfogadott, a munkavállalók alapvető szociális jogairól szóló közösségi charta első bekezdésének 7. és 10. pontja is átvett, amelyre az EK-Szerződés fenti rendelkezése is utal. Ezen alapvető célok az élet- és munkakörülmények jobbításához, valamint a munkavállalók megfelelő szociális védelmének fennállításához kapcsolódnak. Még közelebbről a részmunkaidőben foglalkoztatott munkavállalók munkakörülményeinek javításáról és a hátrányos megkülönböztetés elleni védelmük biztosításáról van szó, amint az a 97/81 irányelv (3) és (23) preambulumbekkezdése tanúsítja.

- 31 A jelen ügyben hangsúlyozni kell, hogy az EK 136. cikk első bekezdése – amely meghatározza azokat a célokat, amelyekre tekintettel a Tanács az EK 137. cikkben érintett tárgyakban az EK 139. cikk (2) bekezdésének megfelelően végrehajthatja a szociális partnerek között uniós szinten megkötött megállapodásokat – utal az 1961. október 18-án Torinóban aláírt Európai Szociális Chartára, amely I. részének 4. pontjában – azon célok között, amelyeknek elérését a szerződő felek az e Charta III. részének 20. cikke alapján vállalták – szerepel valamennyi munkavállaló joga olyan díjazáshoz, amely nekik és családjuknak megfelelő életszínvonalat biztosít (a fent hivatkozott Impact-ügyben hozott ítélet 113. pontja).
- 32 E célokra tekintettel a keretmegállapodás 4. szakasza úgy értendő, hogy az az uniós szociális jog olyan elvét fejezi ki, amelyet nem lehet megszorítóan értelmezni (analogia útján lásd a C-307/05. sz. Del Cerro Alonso ügyben 2007. szeptember 13-án hozott ítélet [EBHT 2007., I-7109. o.] 38 pontját és a fent hivatkozott Impact-ügyben hozott ítélet 114. pontját).
- 33 A keretmegállapodás 4. szakaszának olyan értelmezése, amely az e szakasz értelmében vett „foglalkoztatási feltételek” fogalmából kizárja az olyan pénzügyi feltételeket, amelyek a díjazásra és a nyugellátásra vonatkoznak, az említett szakasz célját figyelmen kívül hagyva csökkentené az érintett munkavállalók hátrányos megkülönböztetéssel szembeni védelmének terét, mivel az a foglalkoztatási feltételek jellegén alapuló olyan különbségtételt vezet be, amelyet e szakasz szövege egyáltalán nem javasol.

- 34 Az ilyen értelmezés továbbá megfosztaná értelmétől a keretmegállapodás 4. szakaszának 2. pontjában az időarányosság elvére (*pro rata temporis*) tett utalást, amely a meghatározás szerint csak olyan osztható szolgáltatások esetén alkalmazható, mint például a díjazáshoz és a nyugellátáshoz kapcsolódó, pénzügyi foglalkoztatási feltételekből eredő szolgáltatások (analógia útján lásd a fent hivatkozott Impact-ügyben hozott ítélet 116. pontját).
- 35 Vitathatatlan, hogy a szociálpolitikáról szóló megállapodás 2. cikke (6) bekezdésének, amelyet átvett a nizzai szerződéssel módosított EK 137. cikk (5) bekezdése, szövege szerint e cikk rendelkezései „a díjazásra, az egyesülési jogra, a sztrájkjogra vagy a kizárás jogára nem alkalmazhatók”. Ugyanakkor, amint azt a Bíróság már kimondta, mivel ez ugyanezen cikk (1)–(4) bekezdésétől eltérést engedő rendelkezés, ezért az (5) bekezdés által fenntartott tárgyköröket szigorúan kell értelmezni, hogy azok ne érintsék szükségtelenül az említett (1)–(4) bekezdés hatályát, és ne veszélyeztessék az EK 136. cikk által kitűzött célokat (lásd a fent hivatkozott Del Cerro Alonso ügyben hozott ítélet 39. pontját és a fent hivatkozott Impact-ügyben hozott ítélet 122. pontját).
- 36 Ami pedig különösen az EK 137. cikk (5) bekezdésében foglalt „díjazásra” vonatkozó kivételt illeti, a Bíróság már kimondta, hogy annak indoka az a tény, hogy a bérszintek meghatározása nemzeti szinten a szociális partnerek szerződési szabadsága körébe, illetve a tagállamok hatáskörébe tartozik e tárgykörben. E körülményekre tekintettel az uniós jog jelenlegi állapotában célszerűnek tűnt kizárni az EK 136. és azt követő cikkei alapján megvalósított harmonizációból a bérszintek meghatározását (lásd a fent hivatkozott Del Cerro Alonso ügyben hozott ítélet 40. és 46. pontját, valamint a fent hivatkozott Impact-ügyben hozott ítélet 123. pontját).
- 37 Az említett kivételt ebből következően úgy kell értelmezni, hogy az olyan intézkedésekre irányul, amelyek – mint a munkabérek és/vagy azok egyes tagállamokbeli szintjét alkotó valamennyi tény vagy azok egy részének egységesítése, illetve a minimálbér bevezetése – az Unión belül a díjazás meghatározásába való közvetlen uniós jogi beavatkozást jelentenének. Ezt a kivételt azonban nem lehet valamennyi, a díjazással valamilyen kapcsolatban álló kérdésre kiterjeszteni, mivel ezzel az EK 137. cikk (1) bekezdésében meghatározott bizonyos területeket azok lényeges tartalmának

nagy részétől fosztanak meg (analógia útján lásd a fent hivatkozott Impact-ügyben hozott ítélet 125. pontját).

- 38 Ebből következik, hogy a szociálpolitikáról szóló megállapodás 2. cikkének (6) bekezdésében foglalt és az EK 137. cikk (5) bekezdésében átvett fenntartás nem zárja ki a keretmegállapodás 4. szakaszának azt az értelmezését, amely szerint az a tagállamok számára előírja, hogy a részmunkaidőben foglalkoztatott munkavállalók esetében a hátrányos megkülönböztetés tilalma elvének alkalmazását a díjazás terén is biztosítsák, amennyiben annak helye van, az időarányosság elvének figyelembevételével.
- 39 Jóllehet az igaz, hogy a munkavállalók díjazását képező különböző elemek szintjének meghatározása továbbra sem tartozik az uniós jogalkotó hatáskörébe, és az vitathatatlanul a különböző tagállamok hatáskörrel rendelkező hatóságainak feladata, azonban az Unió hatáskörébe nem tartozó területeken ezek a fórumok az uniós jog – különösen a keretmegállapodás 4. szakasza – tiszteletben tartásával kötelesek gyakorolni e hatáskörüket (lásd ebben az értelemben a fent hivatkozott Impact-ügyben hozott ítélet 129. pontját).
- 40 Ebből következik, hogy mind a díjazást képező elemeknek, mind ezen elemek szintjének meghatározásánál a hatáskörrel rendelkező nemzeti hatóságoknak a részmunkaidőben foglalkoztatott munkavállalókra alkalmazniuk kell a hátrányos megkülönböztetés tilalmának a keretmegállapodás 4. szakaszában rögzített elvét.
- 41 A nyugellátásokat illetően pontosítani kell, hogy a Bíróságnak az EK-Szerződés 119. cikkének, majd 1999. május 1-jétől az EK 141. cikk – amely cikkek a díjazás terén a férfiak és nők közötti egyenlő bánásmód elvére vonatkoznak – összefüggésében kialakított állandó ítélkezési gyakorlata szerint az EK 141. cikk (2) bekezdésének értel-

mében vett „díjazás” fogalmának hatálya alá tartoznak azok a nyugellátások, amelyek a munkavállaló és munkáltató közötti munkaviszonytól függenek, azok kivételével, amelyeket törvényen alapuló olyan rendszerből folyósítanak, amelynek finanszírozásához munkavállalók, munkáltatók és esetlegesen az állami szervek is hozzájárulnak olyan mértékben, amelyet nem annyira a munkáltató és a munkavállaló közötti munkaviszony, mint inkább szociálpolitikai megfontolások határoznak meg (lásd többek között a 80/70. sz. Defrenne-ügyben 1971. május 25-én hozott ítélet [EBHT 1971., 445. o.] 7. és 8. pontját; a 170/84. sz. Bilka-Kaufhaus ügyben 1986. május 13-án hozott ítélet [EBHT 1986., 1607. o.] 16–22. pontját; a C-262/88. sz. Barber-ügyben 1990. május 17-én hozott ítélet [EBHT 1990., I-1889. o.] 22–28. pontját, valamint a C-4/02. és C-5/02. sz., Schönheit és Becker egyesített ügyekben 2003. október 23-án hozott ítélet [EBHT 2003., I-12575. o.] 56–64. pontját).

- 42 Erre az ítélkezési gyakorlatra figyelemmel úgy kell tekinteni, hogy a keretmegállapodás 4. szakaszának 1. pontja értelmében vett „foglalkoztatási feltételek” fogalmába tartoznak azok a nyugellátások, amelyek a munkavállaló és a munkáltató közötti munkaviszonytól függenek, a társadalombiztosítás törvényen alapuló nyugellátásai kivételével, amelyek nem annyira a munkaviszonytól, mint inkább szociálpolitikai megfontolásoktól függenek (analógia útján lásd a fent hivatkozott Impact-ügyben hozott ítélet 132. pontját).
- 43 Ezt az értelmezést megerősíti a keretmegállapodás preambuluma harmadik bekezdésében szereplő azon utalás, amely szerint ez utóbbi felei „elismer[ik] azt, hogy a jogszabályban szabályozott szociális biztonsági rendszerrel kapcsolatos ügyek a tagállamok hatáskörébe tartoznak”, és úgy vélik, hogy az 1996 decemberében Dublinban ülésező Európai Tanács foglalkoztatási nyilatkozatát érvényre kell juttatni, amely többek között annak szükségességét hangsúlyozta, hogy a szociális biztonsági rendszereket igazítsák hozzá a foglalkoztatási mintákhoz, annak érdekében, hogy azok megfelelő védelmet nyújtsanak az ilyen munkát végző személyeknek.
- 44 Ez az értelmezés megerősítést nyer továbbá azon tény által, hogy a keretmegállapodás, amelyet szakmaközi szervezetek által képviselt szociális partnerek kötöttek, nem társadalombiztosítási kérdések szabályozását, és nem is kötelezettségeknek a nemzeti szociális biztonsági szervek számára történő előírását célozza, mivel ezen utóbbiak e

megállapodásnak nem részes felei (analógia útján lásd a C-537/07. sz. Gómez-Limón Sánchez-Camacho ügyben 2009. július 16-án hozott ítélet [EBHT 2009., I-6525. o.] 48–50. pontját).

- 45 Mivel a keretmegállapodás 4. szakaszának 1. pontja azon nyugellátások tekintetében alkalmazandó, amelyek a munkavállaló és a munkáltató közötti munkaviszonytól függenek, a társadalombiztosítás törvényen alapuló nyugellátásai kivételével, a továbbiakban azt kell meghatározni, hogy az alapügyek tárgyát képező nyugellátás az egyik vagy másik kategóriába tartozik-e. Ennek érdekében azon feltételeket kell analógia útján alkalmazni, amelyeket az ítélkezési gyakorlat annak mérlegelése céljából határozott meg, hogy valamely öregségi nyugdíj az EK 141. cikk hatálya alá tartozik-e.
- 46 E vonatkozásban emlékeztetni kell arra, hogy egyedül az a döntő feltétel, hogy a munkavállaló a közte és volt munkáltatója között fennállott munkaviszonyra tekintettel részesül az öregségi nyugdíjban, tehát a munkaviszonynak magának az EK 141. cikknek a szövegén alapuló feltétele. Jóllehet ez a feltétel nem lehet kizárólagos jellegű, mivel a törvényi szociális biztonsági rendszerek által folyósított nyugdíjak részben vagy teljes egészében tükrözhetik a munkáért járó díjazást. Márpedig az ilyen nyugellátások nem tekinthetők díjazásnak az EK 141. cikk értelmében (lásd a fent hivatkozott Schönheit és Becker egyesített ügyekben hozott ítélet 56. és 57. pontját, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).
- 47 Azonban a szociálpolitikai, államszervezési, erkölcsi, sőt akár a költségvetést is érintő megfontolások, amelyek valamely rendszer nemzeti jogalkotó által történő létrehozásában szerepet játszottak vagy szerepet játszhattak, nem érvényesülhetnek olyan esetben, ha a nyugdíj csak egy bizonyos munkavállalói kategóriát érint, ha az közvetlenül a letöltött szolgálati idő függvénye, és ha mértékét a munkavállaló utolsó fizetése alapján kell kiszámítani (lásd a fent hivatkozott Schönheit és Becker egyesített ügyekben hozott ítélet 58. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).

- 48 Annak meghatározása céljából, hogy valamely, az Alitalia kabinszemélyzete tekintetében alkalmazandóhoz hasonló rendszer értelmében folyósított öregségi nyugdíj a keretmegállapodás hatálya alá tartozik-e, azt kell tehát megvizsgálni, hogy ezen nyugdíj teljesíti-e az előző pontban említett három feltételt. Az elé terjesztett jogviták tényállásainak értékelésére és az alkalmazandó nemzeti jogszabályok értelmezésére egyedül hatáskörrel rendelkező nemzeti bíróság feladata annak meghatározása, hogy e feltételek teljesülnek-e.
- 49 Azonban a Bíróság az előzetes döntéshozatal iránti kérelem elbírálása során szükség esetén pontosításokat adhat, amelyek célja, hogy iránymutatást adjanak a nemzeti bíróságnak az értelmezés során (lásd különösen a C-238/05. sz., Asnef-Equifax és Administración del Estado ügyben 2006. november 23-án hozott ítélet [EBHT 2006., I-11125. o.] 40. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).
- 50 Az a tény, hogy az Alitalia kabinszemélyzetének nyugdíjrendszerét egy köztisztület kezeli, mint amilyen az INPS, amely egyébiránt a jogszabályi rendelkezések értelmében az olasz szociális biztonsági rendszert irányítja, nem meghatározó annak mérlegelése szempontjából, hogy e nyugdíjrendszer szociális biztonsági rendszernek tekinthető, vagy épp ellenkezőleg, díjazási feltételeken alapuló rendszernek (ebben az értelemben lásd különösen a C-267/06. sz. Maruko-ügyben 2008. április 1-jén hozott ítélet [EBHT 2008., I-1757. o.] 57. pontját).
- 51 Az Alitalia részvényeseinek köz- vagy magánjellege ugyancsak nem tekinthető döntő tényezőnek, mivel az ítélkezési gyakorlat már elismerte, hogy ha a jelen ítélet 47. pontjában kimondott három feltétel teljesül, az állam által a köztisztviselőnek fizetett nyugdíj teljes mértékben összehasonlítható a magánmunkáltató által a korábbi munkavállalójának fizetettel (lásd a fent hivatkozott Schönheit és Becker egyesített ügyekben hozott ítélet 58. pontját).

– Az időbeli hatályról

- 52 Az INPS lényegében arra hivatkozik, hogy a keretmegállapodás kizárólag a 97/81 irányelvet átültető nemzeti intézkedés, nevezetesen a 61/2000 törvényerejű rendelet hatálybalépését követő foglalkoztatási idő tekintetében alkalmazható. Márpedig T. Bruno, D. Lotti és C. Matteucci tekintetében a nyugdíjjogosultság megszerzéséhez előírt szolgálati idő kiszámítása részben vagy egészben ezen irányelv átültetési határidejének leteltét megelőző időszakokra vonatkozik, amely időszakok következképpen nem tartoznak a keretmegállapodás hatálya alá.
- 53 E vonatkozásban emlékeztetni kell arra, hogy az állandó ítélkezési gyakorlat szerint valamely új jogszabályt, eltérő rendelkezés hiányában, azonnal alkalmazni kell a korábbi jogszabály hatálya alatt keletkezett helyzetek jövőbeli hatásaira (lásd ebben az értelemben különösen a 68/69. sz. Brock-ügyben 1970. április 14-én hozott ítélet [EBHT 1970., 171. o.] 7. pontját; a 270/84. sz., Licata kontra GszB ügyben 1986. július 10-én hozott ítélet [EBHT 1986., 2305. o.] 31. pontját; a C-290/00. sz. Duchon-ügyben 2002. április 18-án hozott ítélet [EBHT 2002., I-3567. o.] 21. pontját; a C-334/07. P. sz., Bizottság kontra Freistaat Sachsen ügyben 2008. december 11-én hozott ítélet [EBHT 2008., I-9465. o.] 43. pontját, valamint a C-443/07. P. sz., Centeno Mediavilla és társai kontra Bizottság ügyben 2008. december 22-én hozott ítélet [EBHT 2008., I-10945. o.] 61. pontját).
- 54 Amint azt a főtanácsnok indítványának 39. pontjában megállapította, sem a 97/81 irányelv, sem a keretmegállapodás nem tér el ettől az előző pontban felidézett elvtől.
- 55 Következésképpen az alapügy tárgyát képezőhöz hasonló öregségi nyugdíjra való jogosultság megszerzéséhez előírt szolgálati idő kiszámítása tekintetében, beleértve a szolgálati időbe az ezen irányelv hatálybalépését megelőző aktív időszakokat, a 97/81 irányelv rendelkezései irányadók.

Az első kérdésről

- 56 Első kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság lényegében arra keresi a választ, hogy a keretmegállapodás megkülönböztetés tilalmának elvéről szóló 4. szakaszát akként kell-e értelmezni, hogy azzal ellentétes az alapügy tárgyát képezőhöz hasonló tagállami szabályozás, amennyiben az a vertikális-ciklikus részmunkaidőben végzett munka esetében a nem munkavégzéssel töltött időszakokat kizárja az öregségi nyugdíjra való jogosultság megszerzéséhez előírt szolgálati idő számítása során.
- 57 A keretmegállapodás 4. szakaszának (1) bekezdése akként rendelkezik, hogy a foglalkoztatási feltételek szempontjából a részmunkaidőben foglalkoztatottak nem részesülhetnek kedvezőtlenebb bánásmódban, mint a velük összehasonlítható, teljes munkaidőben foglalkoztatottak, csupán azért, mert részmunkaidőben dolgoznak, kivéve ha az eltérő bánásmód objektív alapon igazolható.
- 58 A fenti rendelkezésben kimondott hátrányos megkülönböztetés tilalma az egyenlőség általános elvének – az uniós jog egyik alapvető elvének – sajátos kifejezése (lásd a C-313/02. sz. Wippel-ügyben 2004. október 12-én hozott ítélet [EBHT 2004., I-9483. o.] 54. és 56. pontját).
- 59 Azt kell tehát megvizsgálni, hogy az a tény, hogy a vertikális-ciklikus részmunkaidőben foglalkoztatott munkavállalók esetében a nem munkavégzéssel töltött időszakokat kizárják az öregségi nyugdíjra való jogosultság megszerzéséhez előírt szolgálati idő számítása során csupán azért, mert részmunkaidőben dolgoznak, ahhoz vezet-e, hogy e munkavállalók kedvezőtlenebb bánásmódban részesülnek, mint a hasonló helyzetben lévő, teljes munkaidőben foglalkoztatott munkavállalók.

- 60 E vonatkozásban az említett keretmegállapodás 3. szakasza tartalmazza az „összehasonlítható, teljes munkaidőben foglalkoztatott munkavállaló” meghatározásának ismérveit. Ezt a fogalmat ugyanezen szakasz 2. pontjának első bekezdése akként határozza meg, mint „olyan teljes munkaidőben foglalkoztatott munkavállaló, aki ugyanannál a vállalkozásnál dolgozik, ugyanolyan munkaszerződéssel vagy munkavisztonnyal rendelkezik, és aki ugyanolyan vagy hasonló munkát/tevékenységet végez, figyelembe véve az egyéb olyan szempontokat is, mint a vállalkozásnál eltöltött idő és a szakmai/gyakorlati ismeretek”. Ugyanezen szakasz 2. pontja második bekezdésének értelmében ahol ugyanazon létesítményben nincs összehasonlítható, teljes munkaidőben foglalkoztatott munkavállaló, ott „az összehasonlítást az irányadó kollektív szerződésre, vagy ennek hiányában a nemzeti törvényekre, kollektív megállapodásokra vagy a gyakorlatra történő hivatkozással végzik”.
- 61 Teljes munkaidőben foglalkoztatott munkavállaló esetén az öregségi nyugdíjra való jogosultság szempontjából előírt szolgálati idő kiszámítása tekintetében figyelembe veendő időtartam megegyezik a munkaviszony időtartamával. Ezzel szemben a ciklikus-vertikális részmunkaidőben foglalkoztatott munkavállalók esetén a szolgálati idő kiszámításának nem ugyanez az alapja, mivel e szolgálati időt csak a ténylegesen munkával töltött időszakok tartama alapján, a munkaóraszám csökkentésének figyelembevételével számítják ki.
- 62 Tehát egy teljes munkaidőben foglalkoztatott munkavállaló egymást követő tizenkét hónap időtartamú foglalkoztatási időre egy év szolgálati időt szerez azon időpont meghatározása szempontjából, amelytől kezdve a nyugdíjra jogosulttá válik. Ezzel szemben egy hasonló helyzetű olyan munkavállaló részére, aki a ciklikus-vertikális részmunkaidő szerinti munkarend értelmében a munkaórák számának 25%-kal való csökkentését választotta, ugyanezen időszak tekintetében a teljes időben foglalkoztatott kollégájáéhoz képest mindössze 75%-nak megfelelő szolgálati időt írnak jóvá csupán azért, mert részmunkaidőben dolgozik. Következésképpen, noha munkaszerződéseik tényleges időtartama azonos, a részmunkaidőben foglalkoztatott munkavállaló az öregségi nyugdíjra való jogosultságot megnyitó szolgálati időt lassabb ritmusban szerzi meg, mint a teljes munkaidőben foglalkoztatott munkavállaló. Olyan eltérő bánásmódról van tehát szó, amely kizárólag a részmunkaidős munkavégzésen alapul.

- 63 Lényegében az INPS és az olasz kormány is arra hivatkozik, hogy az említett különbség nem valósít meg eltérő bánásmódot, mivel a teljes munkaidőben foglalkoztatott munkavállalók és a vertikális-ciklikus részmunkaidőben foglalkoztatott munkavállalók helyzete nem összehasonlítható. Az INPS és az olasz kormány így azt állítja, hogy az e kategóriák bármelyikéhez tartozó munkavállalók kizárólag a ténylegesen munkával töltött időszakoknak megfelelő szolgálati időt szereznek. Hangsúlyozzák tehát, hogy a munkáltatók kizárólag munkával töltött időszakok tekintetében fizetnek társadalombiztosítási járulékokat, és a nem munkával töltött időszakok tekintetében az olasz jog valamennyi részmunkaidőben foglalkoztatott munkavállaló számára elismeri annak lehetőségét, hogy önkéntes alapon megváltsa a szolgálati időt.
- 64 Mindazonáltal emlékeztetni kell arra, hogy a részmunkaidőben foglalkoztatott munkavállalók és a teljes munkaidőben foglalkoztatott munkavállalók közötti hátrányos megkülönböztetés tilalmának elvét a foglalkoztatási feltételek tekintetében kell alkalmazni, amelyek között szerepel a díjazás is, amely fogalom, amint az a jelen ítélet 42–46. pontjában bemutatásra került, magában foglalja a nyugellátásokat is, a társadalombiztosítási rendszer alá tartozó nyugellátások kivételével. Következésképpen a részmunkaidőben foglalkoztatott munkavállalók díjazásának a teljes munkaidőben foglalkoztatott munkavállalók díjazásával azonosnak kell lennie, a keretmegállapodás 4. szakaszának 2. pontjában kimondott időarányosság elve alkalmazásának sérelme nélkül.
- 65 Tehát a nyugellátás összegének kiszámítása közvetlenül a munkavállaló által teljesített munkaidő és az ennek megfelelő járulékok mennyiségétől függ az időarányosság elve alapján. E tekintetben emlékeztetni kell arra, hogy a Bíróság korábban már kimondta, hogy az uniós joggal nem ellentétes, ha részmunkaidő esetében az öregségi nyugdíjra való jogosultságot az időarányosság elve alapján számítják. Valamely részmunkaidőben foglalkoztatott munkavállaló által a pályája során ténylegesen ledolgozott munkaidő figyelembevétele ugyanis, az olyan munkavállalóval összehasonlítva, aki teljes pályája során teljes munkaidőben dolgozott, objektív kritérium, amely nyugdíjjogosultsága arányos csökkentését teszi lehetővé (ebben az értelemben lásd a fent hivatkozott Schönheit és Becker egyesített ügyekben hozott ítélet 90. és 91. pontját, valamint a Gómez-Limón Sánchez-Camacho ügyben hozott ítélet 59. pontját).

- 66 Ugyanakkor az időarányosság elve nem alkalmazható a nyugdíjjogosultság megszerzése időpontjának meghatározása tekintetében, mivel az kizárólag a munkavállaló által megszerzett szolgálati idő tartamának függvénye. E szolgálati idő ugyanis a munkaviszony tényleges időtartamának, nem pedig az ennek során ledolgozott munkaidőnek a függvénye. A részmunkaidőben foglalkoztatott munkavállalók és a teljes munkaidőben foglalkoztatott munkavállalók közötti hátrányos megkülönböztetés tilalmának elve megköveteli tehát, hogy a nyugdíjjogosultság megszerzése időpontjának meghatározása szempontjából tekintetbe vett szolgálati idő tartamát részmunkaidőben foglalkoztatott munkavállaló esetén úgy számolják, mintha teljes munkaidejű munkakört töltött volna be, így figyelembe véve a nem munkával töltött időszakokat is.
- 67 A jelen ítélet 61. és 62. pontjában megállapított eltérő bánásmódot még inkább fokozza az, hogy amint az a Bíróság előtti vitákból következik, a vertikális-ciklikus részmunkaidő szerinti munkarend az Alitalia kabinszemélyzetének rendelkezésére álló, a részmunkaidőben történő munkavégzésnek a tekintetükben alkalmazandó kollektív szerződésben foglalt egyetlen lehetséges módja.
- 68 Következésképpen az alapügy tárgyához hasonló szabályozás kedvezőtlenebb bánásmódban részesíti a vertikális-ciklikus részmunkaidőben foglalkoztatott munkavállalókat, mint az összehasonlítható, teljes munkaidőben foglalkoztatott munkavállalókat, csupán azért, mert részmunkaidőben dolgoznak.
- 69 Mindazonáltal a keretmegállapodás 4. szakaszának 1. pontjából az következik, hogy az ilyen eltérő bánásmód akkor tekinthető úgy, hogy megfelel a hátrányos megkülönböztetés tilalma elvének, ha objektív alapon igazolható.

- 70 Az INPS és az olasz kormány, amelyeket felhívtak az említett eltérő bánásmódot igazoló indokok kifejtésére, kijelentették a tárgyaláson, hogy a vertikális-ciklikus rész-munkaidős munkaszerződést az olasz jog a nem munkával töltött időszakok során felfüggesztettnek tekinti, mivel ezen időszakok folyamán sem díjazás, sem pedig járulékok nem kerül kifizetésre.
- 71 Először is meg kell állapítani, hogy ezen igazolás első ránézésre, nehezen összeegyeztethető a ténnyel, hogy a Bíróság elé terjesztett iratok és az előtte folyó vita azt mutatták, hogy a köztisztviselők tekintetében az olasz szabályozás kifejezetten akként rendelkezik a közsférában történő alkalmazásra vonatkozó rendelkezésekről szóló, 1988. december 29-i 554. sz. törvény (a GURI 1989. január 2-i 1. száma) 8. cikkében, hogy „a nyugdíjjogosultság megszerzéséhez az érintett közigazgatási szervnél [...] a csökkentett munkaidejű foglalkoztatással töltött szolgálati éveket egészében tekintetbe kell venni”. A két rendszer közötti ilyen különbség eleve kételyeket támaszthat az INPS és az olasz kormány által hivatkozott igazolás helytállóságával kapcsolatban.
- 72 Másodsorban emlékeztetni kell arra, hogy a keretmegállapodás 3. szakaszának értelmében a részmunkaidőben foglalkoztatott munkavállaló meghatározása csupán azon tényen alapul, hogy a szokásos munkaideje kevesebb, mint a vele összehasonlítható, teljes munkaidőben foglalkoztatott munkavállaló munkaideje. Vagyis a részmunkaidőben végzett munka a munkaszerződés teljesítésének különleges módja, amelyet mindössze a munkaidő szokásos időtartamának csökkentése jellemez. E jellemzőt mindazonáltal nem lehet az olyan esetekkel azonosnak tekinteni, amikor a – teljes vagy részmunkaidős – munkaszerződés teljesítését felfüggesztik a munkavállaló, illetve a vállalkozás részéről vagy külső okból felmerülő akadályoztatás vagy ideiglenes megszakítás miatt. A nem munkával töltött időszakok, amelyek a részmunkaidős szerződésben előírt munkaidő-csökkentésnek felelnek meg, e szerződés rendes teljesítéséből, nem pedig felfüggesztéséből következnek. A részmunkaidőben végzett munka nem teszi szükségessé az alkalmazás megszakítását (a megosztott munkarendszerrel való analógiaképpen lásd a C-243/95. sz., Hill és Stapleton ügyben 1998. június 17-én hozott ítélet [EBHT 1998., I-3739. o.] 32. pontját).

- 73 Következésképpen, amennyiben az INPS és az olasz kormány érvelését úgy lehet értelmezni, mint amely arra hivatkozik, hogy az alapügy tárgyát képező eltérő bánásmód azzal a ténnyel igazolható, hogy a részmunkaidős munkaszerződés szerinti munkaidő-csökkentésnek megfelelő időszakok hatása e szerződés teljesítésének felfüggesztése, ezen érvelés a részmunkaidő keretmegállapodás 3. szakaszában szereplő meghatározásába ütközik, és megfosztja hatékony érvényesülésétől a keretmegállapodás 4. szakaszának 1. pontjában foglalt azon elvet, amely tiltja a foglalkoztatási feltételek szempontjából, hogy a részmunkaidőben foglalkoztatottak kedvezőtlenebb bánásmódban részesüljenek, mint a velük összehasonlítható, teljes munkaidőben foglalkoztatottak, csupán azért, mert részmunkaidőben dolgoznak.
- 74 Még ha feltételezzük is, hogy az említett érvelést akként kell értelmezni, mint amely annak bizonyítására irányul, hogy a vertikális-ciklikus részmunkaidőben foglalkoztatott munkavállalók és a teljes munkaidőben foglalkoztatott munkavállalók közötti eltérő bánásmód a nemzeti jog alapján igazolható, emlékeztetni kell arra, hogy a kérdést előterjesztő bíróság feladata, hogy a belső jog rendelkezését minden olyan esetben, ahol a nemzeti jog mérlegelési mozgásteret biztosít számára, az uniós jog követelményeivel összhangban értelmezze és alkalmazza, és amennyiben ilyen értelmezésre nincs lehetőség, a kérdést előterjesztő bíróság köteles mellőzni a nemzeti jog azon rendelkezéseinek alkalmazását, amelyek e követelményekkel ellentétesek (lásd a C-357/06. sz., Frigerio Luigi & C ügyben 2007. december 18-án hozott ítélet [EBHT 2007., I-12311. o.] 28. pontját).
- 75 Az eddigi megfontolásokból az következik, hogy az első kérdésre azt a választ kell adni, hogy a keretmegállapodás 4. szakaszát az öregségi nyugdíjak vonatkozásában akként kell értelmezni, hogy azzal ellentétes az olyan nemzeti szabályozás, amely a vertikális-ciklikus részmunkaidőben foglalkoztatott munkavállalók esetében kizárja a nem munkavégzéssel töltött időszakokat az ilyen nyugdíjra való jogosultság megszerzéséhez előírt szolgálati idő számítása során, kivéve ha ezen eltérő bánásmód objektív alapon igazolható.

A második kérdésről

- 76 Második kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság lényegében arra keresi a választ, hogy a keretmegállapodás 1. szakaszát és 5. szakaszának (1) bekezdését akként kell-e értelmezni, hogy azokkal ellentétes az alapügy tárgyát képezőhöz hasonló nemzeti szabályozás, amennyiben az a munkavállalók számára a vertikális-ciklikus részmunkaidőben való munkavégzés választásának jelentős akadályát jelenti.
- 77 Főként a keretmegállapodás 1. szakaszából következik, hogy a keretmegállapodás célja kettős: egyrészt a részmunkaidős munka elősegítése minőségének javítása által, másrészt a részmunkaidőben foglalkoztatott munkavállalók teljes munkaidőben foglalkoztatott munkavállalókkal szembeni hátrányos megkülönböztetésének kiküszöbölése (lásd a fent hivatkozott Michaeler és társai egyesített ügyekben hozott ítélet 22. pontját).
- 78 A keretmegállapodás 5. szakasza (1) bekezdésének a) pontja ezen kettős célnak megfelelően a tagállamok számára előírja annak kötelezettségét, hogy „meg kell határozniuk és felül kell vizsgálniuk azokat a jogi vagy közigazgatási természetű akadályokat, amelyek korlátozhatják a részmunkaidős foglalkoztatás lehetőségeit, és – ahol ez megfelelő – fel kell ezeket számolni”.
- 79 Márpedig az alapügy tárgyát képező szabályozás, amennyiben olyan öregségi nyugdíjra vonatkozik, amely a munkaviszonytól függ, a társadalombiztosítás törvényen alapuló nyugellátások kivételével, és a nyugdíj jogosultság megszerzéséhez előírt szolgálati idő számításából kizárja a nem munkával töltött időszakokat, eltérő bánásmódot eredményez a vertikális-ciklikus részmunkaidőben foglalkoztatott munkavállalók és a teljes munkaidőben foglalkoztatott munkavállalók között, következésképpen sérti a hátrányos megkülönböztetés keretmegállapodás 4. szakaszában kimondott tilalmának elvét. Továbbá amint az a jelen ítélet 67. pontjában megállapítást nyert, ezt az eltérő bánásmódot még inkább fokozza az, hogy a vertikális-ciklikus részmunkaidő szerinti munkarend az Alitalia kabinszemélyzetének rendelkezésére álló, a részmunkaidőben történő munkavégzésnek az egyetlen lehetséges módja.

- 80 E tényezők együttesen kevésbé vonzóvá teszik a munkavállalók e kategóriája számára a részmunkaidő választását, sőt el is tántorítják őket attól, hogy szakmai tevékenységüket ilyen módon gyakorolják, mivel e választás ahhoz vezet, hogy a nyugdíjjogosultságuk megszerzésének időpontját időben visszaveti a csökkentett munkaidejük és az összehasonlítható, teljes munkaidőben foglalkoztatott munkavállalók munkaideje közötti arány mértékében. E hatás nyilvánvalóan ellentétes a keretmegállapodásnak a részmunkaidős foglalkoztatás fejlődésének elősegítésére irányuló céljával.
- 81 A második kérdésre azt a választ kell tehát adni, hogy abban az esetben, ha a kérdést előterjesztő bíróság arra a következtetésre jut, hogy az alapügy tárgyát képező nemzeti szabályozás nem egyeztethető össze a keretmegállapodás 4. szakaszával, a keretmegállapodás 1. szakaszát, valamint 5. szakaszának (1) bekezdését akként kell értelmezni, hogy azokkal ugyancsak ellentétes egy ilyen szabályozás.

A harmadik kérdésről

- 82 Harmadik kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság lényegében arra keresi a választ, hogy a keretmegállapodás hátrányos megkülönböztetés tilalmának elvéről szóló 4. szakaszát akként kell-e értelmezni, hogy az, a részmunkaidőben foglalkoztatott munkavállalók és az összehasonlítható, teljes munkaidőben foglalkoztatott munkavállalók közötti hátrányos megkülönböztetésen túl tiltja a részmunkaidő egyes típusai, így a vertikális-ciklikus részmunkaidő és a horizontális részmunkaidő közötti hátrányos megkülönböztetést is.
- 83 Az előző két kérdésre adott válaszra tekintettel e kérdés tárgyában nem szükséges határozni.

A költségekről

- ⁸⁴ Mivel ez az eljárás az alapeljárásban részt vevő felek számára a kérdést előterjesztő bíróság előtt folyamatban lévő eljárás egy szakaszát képezi, ez a bíróság dönt a költségekről. Az észrevételeknek a Bíróság elé terjesztésével kapcsolatban felmerült költségek, az említett felek költségeinek kivételével, nem téríthetők meg.

A fenti indokok alapján a Bíróság (második tanács) a következőképpen határozott:

- 1) Az UNICE, a CEEP és az ESZSZ által a részmunkaidős foglalkoztatásról kötött keretmegállapodásról szóló, 1997. december 15-i 97/81/EK tanácsi irányelv mellékletét képező, a részmunkaidős foglalkoztatásról szóló keretmegállapodás 4. szakaszát az öregségi nyugdíjak vonatkozásában akként kell értelmezni, hogy azzal ellentétes az olyan nemzeti szabályozás, amely a vertikális-ciklikus részmunkaidőben foglalkoztatott munkavállalók esetében kizárja a nem munkavégzéssel töltött időszakokat az ilyen nyugdíjra való jogosultság megszerzéséhez előírt szolgálati idő számítása során, kivéve ha ezen eltérő bánásmód objektív alapon igazolható.
- 2) Abban az esetben, ha a kérdést előterjesztő bíróság arra a következtetésre jut, hogy az alapügy tárgyát képező nemzeti szabályozás nem egyeztethető össze a 97/81 irányelv mellékletét képező, a részmunkaidős foglalkoztatásról szóló keretmegállapodás 4. szakaszával, a keretmegállapodás 1. szakaszát, valamint 5. szakaszának (1) bekezdését akként kell értelmezni, hogy azokkal ugyancsak ellentétes egy ilyen szabályozás.

Aláírások